

The Sixties:

Het grote verlangen

The Sixties:
Het grote verlangen

Han Hak

“The spirit of one age, say uptight 1950s conformism, generates its own antithesis, the hippie movement of the 1960s. And the clash of the two creates a new synthesis; the ‘plastic hippies’ of the 1970s – like Wall Street bankers with Beatles haircuts.”

Thomas Cathcart & Daniel Klein, understanding philosophy through jokes

in: 'Plato and a Platypus walk into a bar ...'

© 2018 Han Hak

uitgegeven in eigen beheer in beperkt aantal exemplaren

omslag: Ewald Dijkstra

redigeren/opmaak: Roelfien Folkersma

foto's: Han Hak

(Cuby/Morrison - C. Glebbeek, Link Wray - Ernst Boswinkel)

print on demand ISBN 9789402183269

***We live in a political world
Love don't have any place
We're living in times where men commit crimes
And crime don't have a face***

(...)

***We live in a political world
Wisdom is thrown into jail
It rots in a cell, is misguided as hell
Leaving no one to pick up a trail***

***We live in a political world
Where mercy walks the plank
Life is in mirrors, death disappears
Up the steps into the nearest bank***

(...)

***We live in a political world
The one we can see and can feel
But there's no one to check, it's all a stacked deck
We all know for sure that it's real***

*Political World
Bob Dylan*

Inhoudsopgave

Voorwoord: De barbaren komen	7
1 Historische achtergrond	17
1.1 Jeugd is geen eeuwig gegeven.....	17
2 Randvoorwaarde: economische context	31
2.1 De koning-Midas-economie	31
3 Techniek	41
3.1 The boys & the toys: somewhere there's music	41
4 Modernisering: the 50ies.....	79
4.1 Outsiders als aanjagers.....	79
4.2 On the road from east to west coast.....	88
5 Een veranderende wereld: the sixties	97
5.1 Do you hear me now?	97
5.2 Roots, burgerrechten en Motown soul.....	104
5.3 'n Snuffje feminisme	122
5.4 There but for fortune.....	137
5.5 Nederlandse ontzuiling.....	164
5.6 De verslaafde consument en de provocatie.....	170
6 Tegencultuur: Renaissance?	181
6.1 VK: A Tale of Two Cities.....	181
6.2 VS: Love, Peace & Psychedelica.....	188
6.3 Paradiso en inkapseling.....	198
7 Omslag: het revolutiejaar 1968.....	213
7.1 Parijs	216
7.2 Chicago.....	221
7.3 Elders.....	227
8 Consumentisme, individualisering en narcisme	233
8.1 'Klaas kwam niet'	233
8.2 'The dream is over'	252
Gebruikte literatuur, teksten en materiaal.....	263
Noten	277

Socioloog van zijn tijd

Chuck Berry was een rock-'n-rollpionier, gitarist, zanger en liedjesschrijver uit de de 50'er en 60'er jaren, die tot op heden grote invloed heeft op de popscene; zijn gitaarlick is een klassieker. Bekende nummers van hem zijn 'Maybelline', 'Roll Over Beethoven', 'Too Much Monkey Business', 'School Days', 'Sweet Little 16', 'Reelin' and Rockin', 'Johnny B. Goode', 'Around and Around', 'Almost Grown', 'Little Queenie', 'Memphis Tennessee', 'Nadine', 'No Particular Place to Go' (periode 1955-1964) en 'My Ding-a-Ling' (geschreven door trompettist Dave Bartholomew, uit 1972). De teksten ervan blonken uit door groot inlevingsvermogen in de tieners van die tijd en hun verhouding tot ouders, school en sex.

Roll Over Beethoven

Chuck Berry; origineel uit 1956

I'm gonna write a little letter

Gonna mail it to my local DJ

It's a rockin' rhythm record

I want my jockey to play

Roll over Beethoven, I gotta hear it again today

You know, my temperature's risin'

And the jukebox blows a fuse

My heart's beatin' rhythm

And my soul keeps on singin' the blues

Roll over Beethoven and tell Tchaikovsky the news

I got the rockin' pneumonia,

I need a shot of rhythm and blues

I think I'm rollin' arthritis

*Sittin' down by the rhythm review
Roll over Beethoven rockin' in two by two*

*Well, if you feel you like it
Go get your lover, then reel and rock it
Roll it over and move on up just
A trifle further and reel and rock it
Roll it over
Roll over Beethoven rockin' in two by two*

*Well, early in the mornin' I'm a-givin' you a warnin'
Don't you step on my blue suede shoes
Hey diddle diddle, I am playin' my fiddle
Ain't got nothin' to lose
Roll over Beethoven and tell Tchaikovsky the news*

*You know she wiggles like a glow worm
Dance like a spinnin' top
She got a crazy partner
Oughta see 'em reel and rock
Long as she got a dime the music will never stop*

*Roll over Beethoven, Roll over Beethoven, Roll over Beethoven,
Roll over Beethoven
Roll over Beethoven and dig these rhythm and blues*

Chuck Berry

Verdwaald op het Haarlemmerplein

Een juliavond in 2000. Een grote, chique Mercedes stopt, het portierraam glijdt naar beneden en de bestuurder, een oudere, zwarte heer, kijkt zoekend rond. Hij is slank en gesoigneerd, draagt een witte kapiteinspet en heeft een wit

handdoekje om de schouders geslagen. “Hey, you”, roept hij niet al te luid naar een langzaam langspedalerende fietser, “what direction is the red lights district? It looks I’m lost!” De fietser die eerst uitroept: “This can’t be true!” wijst na de grijs en bevestiging “Oh yes it is, man!” de goede kant op. De auto rijdt met hoge snelheid in de aangegeven richting.

Het verhaal is mij verteld door een bevriende gitarist van een Amsterdamse band en klopt met alle bekende gegevens omtrent de terugreis van Chuck Berry die avond. Het zou Berry geweest zijn na diens optreden op de rock-’n-roll donderdagavond 13 juli 2000, voorafgaand aan het North Sea Jazz Festival, waar Jerry Lee Lewis, Chuck Berry en Little Richard openden voordat het eigenlijke festival in Den Haag dat weekend zou losbarsten. Chuck wenste een Mercedes of een andere soortgelijke auto om solo terug te rijden naar het vliegveld, of wat dan ook. Dat is niet ongevoerd voor de heer Charles Berry, die graag na het spelen van het contractueel vastgelegde aantal minuten met een ingehuurde band, waarmee hij nimmer tevoren gerepeteerd heeft, snel weer weg wil naar de andere dingen in het leven; meestal zijnde eerst een pak groen papiergeld en dan iets blonds op hooggehakte benen.

Charles Edward Anderson ‘Chuck’ Berry heb ik meerdere malen mogen zien en horen, waarbij de eerste keer, op 20 januari 1973 in het Concertgebouw in Amsterdam, op mij de meeste indruk achterliet. Hier speelde hij begeleid door de uitstekende Billy Peek Band in minder dan 40 minuten een staalkaart van zijn bekendste nummers. Maar nog voor de band het laatste nummer uitgespeeld had, was Chuck al weg. Zoals muzikkenner Jan Donkers voor de VPRO-microfoon zei: “Nog tijdens de muziek, het applaus en massaal geroep om ‘more, more’ vanuit de uitverkochte zaal, was hij al met de limousine onderweg, waarbij enig punt van twijfel was of

dat met twee of drie hoogblonde dames was.” Ooit had Chuck al eens voor de Nederlandse televisie twee of drie nummers zonder veel respons gespeeld.

De keer na dat eerste echte optreden in het Concertgebouw, speelde hij in het Philips Ontspanning Centrum in Eindhoven, in september 1983. Daar deed de matige band, uitgezonderd de gitarist, met onder anderen dochter Ingrid en andere familieleden, het optreden geen goed.

Met een uitstekende band daarentegen, de Britse vaklieden van the DeLuxe Bluesband in de RAI in Amsterdam in de latere 80'er jaren, bleek Chuck wel een 'original' en goede gitarist, maar ook een muzikant die (zoals helaas verwacht) weinig liet horen, en wegkwam met op routine en met gemakzucht spelen.

Zijn verder enige waarschijnlijk werkelijk goede optreden in Nederland was in 1987 op het North Sea Jazz Festival. Hier trad hij op met zijn oude pianist Johnnie Johnson, die de 'Chuck-Berrylick' op de piano heeft 'uitgevonden'- een pianoloopje dat later door Chuck werd geadapteerd voor zijn gitaar. En dit optreden heb ik gemist, omdat ik verwachtte dat het wel weer meer van hetzelfde, dus: te weinig, zou worden. Hierdoor is mijn beeld van Chucks brille enigszins door teleurstelling gekleurd; hij bleef iemand van niet-ingeloste beloften, terwijl zijn platen uitstekende teksten en lekker gitaarwerk lieten horen.

Ter ere van zijn 60e verjaardag werd een film uitgebracht, 'Hail! Hail! Rock 'n' Roll', rond een liveoptreden in 1987 met een all-starbegeleidingsband onder aanvoering van fan en Rolling Stones gitarist Keith Richards. Deze stelde zich bij het gebeuren waarlijk op als 'Saint Keith' ten aanzien van alle grilligheden en prima-donnagedrag dat Berry zich meende te kunnen permitteren. Al met al leidt dit tot het beeld van een

man die geen aardig mens is. Dit mogelijk door eerdere ervaringen van racisme en zakelijk misbruik. Bekend is de strijd om 'the top of the bill' met Jerry Lee Lewis bij een optreden, waarbij Berry als laatste en dus top-of-the-bill mocht. Jerry Lee Lewis zette een geweldig optreden neer dat hij afsloot door de vleugel met de benzine van zijn aansteker in de fik te zetten. Hij beet daarop de in de coulissen wachtende Berry "Follow that!" toe, mogelijk als een dubbele boodschap. Berry moest ook procederen om vanaf 1963 zijn naam als componist onder de hit 'Surfin' USA' van The Beach Boys te krijgen. Dat soort ervaringen tekende mogelijk de latere man.

Wat naast de vervelende persoon blijft, is de goede muzikant met sociologisch inzicht in wat er in de 50'er/60'er jaren veranderde bij de jonge generatie, een beeld dat hij vaardig in pakkende teksten en wervende muziek goot. Zijn teksten die van groot inzicht getuigen en de heerlijke gitaarpartijen ten spijt, liet hij bij optredens en interviews gemakzucht, routine en geldzucht prevaleren. Zodat we maar een glimp van 'wat had kunnen zijn' hebben mogen aanschouwen. Misschien staat dit symbool voor de niet-ingeloste beloften voor de hele rock-'n-roll; denk daarbij aan de vroegtijdige dood van Eddie Cochran en de vroegtijdige commercialisering van Elvis Presley.

Op 18 maart 2017 overleed Chuck Berry, zoals John Lennon van The Beatles ooit zei 'een synoniem voor rock-'n-roll', een man die de taal van zijn en de volgende generatie verwoordde en de rock- en popmuziek blijvend veranderde.

Voorwoord: De barbaren komen

Wat maakt dat men zich nog steeds bezighoudt met de 60'eren jaren?

Immers iedere volgende generatie neemt de plaats in van de vorige, 'verjaagt de machthebbers en hun cultuur', 'pleegt vadermoord'.

Maar hier ging het wel om een unieke samenloop van omstandigheden. Het betrof opeens heel erg veel jongeren die, voortkomend uit de optimistische geboortegolf na het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog, opgroeiden in een wereld die technologisch en economisch uit het vooroorlogse jasje gebarsten was. Religieuze scheidingen, seksuele achterstelling en ambachtelijk vakmatige kennis bleken niet meer voldoende of passend. Veranderingen in wetgeving, langduriger en hogere opleidingen met beurzenstelsels, intrede van vrouwen in het arbeidsproces, een sociaal vangnet en toenemende bestedingsmogelijkheden, ook voor jongeren, leidden tot meer welvaart en mondigheid. Dit in een wereld die sneller veranderde dan voorheen en vroeg om mee veranderende mensen, bewoners, arbeidskrachten.

Voor jongeren, voor vrouwen, minderheden, gekoloniseerde landen, maar ook voor werknemers leek meer te bereiken dan voorheen. En dit in meer dan materiële zin. Er was 'een honger', een verlangen naar een rechtvaardiger wereld zonder oorlog of achterstelling, met vrijheid voor groepen en individuen. Wat die vrijheid dan ook mocht inhouden. Er leek een groot verlangen naar fundamentele veranderingen te bestaan.

Mensen gingen massaal de straat op, politieke systemen wankelden of leken dat te doen. Maatschappelijk leek 'de verbeelding de macht te kunnen grijpen'; non-conformis-

tische barbaren en medebelanghebbenden leken de zittende machthebbers en hun systemen onderuit te kunnen halen.

Er kwam aandacht voor jongeren, vrouwen, zwarten, burgerrechten en democratie, derde wereld en (de-)kolonisatie, bewustzijn en bewustzijnsverruiming, armoede en oorlogsindustrie; het was een tijd van modernisering en emancipatie. Dit tegenover vasthouden aan oude waarden en zekerheden door ouderen, regenten, machthebbers met hun gevestigde belangen. De jaren waren een scharnierpunt in een ontwikkeling die na de Tweede Wereldoorlog ontstaan en nodig was geworden. Er was nieuwe technologie, er was een militair-industrieel complex, er waren nieuwe uitvindingen, meer mensen beschikbaar; er was daarom een nieuwe economie met nieuwe verhoudingen nodig.

De rol van vrouwen was door de oorlog of werken in de oorlogsindustrie veranderd, net als door de anticonceptiepil. Zwarten in de VS, maar eigenlijk overal, wensten en verwachtten een beter en gelijkwaardig leven. De economie draaide full swing, voor opbouw en expansie, erna begonnen productie en consumptie te ontstaan van niet direct noodzakelijke luxe goederen. Er kwam een spending policy van de overheid inzake economische voorwaarden, een vangnet voor minder fortuinlijken – althans in Europa: de welvaartsstaat met sociale zekerheid en gezondheidszorg. Jongeren kregen een betere opleiding, hadden meer geld te besteden, en werden ook zelfbewuster; ze werden mondiger. Er kwamen fricties tussen het oude en het nieuwe; in economie, maatschappij, in waarden en normen.

Er werden vragen gesteld die niet eerder gesteld mochten noch konden worden uit dociliteit. Er werden fundamentele alternatieven bedacht die soms eerder bedacht waren maar nooit op grote schaal waren uitprobeerde.

Alles leek mogelijk, er heerste een geest van optimisme en vrijheid. Er kwam strijd over wat zou kunnen zijn of worden. Deze andere geestesgesteldheid leek over de wereld, met name Noord-Amerika en Noordwest-Europa, te gaan.

Dat is de stemming en de tijd waar ik het over wil hebben, 'The Sixties'. En hoewel uiteindelijk product van invloeden anders dan muziek, werd de geest van die tijd nergens duidelijker uitgedrukt dan in de muziek van die periode.¹

Het was een maatschappelijke voorhoede van jongeren, studenten, kunstenaars, muzikanten, soms wetenschappers, soms arbeiders, die net als bij andere of anderssoortige revoluties de voortrekkers waren. Zij hadden 'een wereld te winnen', ze koesterden 'een groot verlangen'. Over hen zullen we het hier hebben, omdat zij de potentie tot verandering in zich droegen. Ik zal dan ook de term 'the sixties' gebruiken als symbool van 'de beweging' tegenover 'de 60'er jaren' die op het decennium duiden², en de muziek met 'rock' of 'beat', 'blues' of 'soul' duiden tegenover de middle-of-the-road populaire (pop)muziek van die tijd zoals gemaakt door bijvoorbeeld Pat Boone.

Juist 'the sixties', die stromingen, bewegingen, ontwikkelingen en muziek, waren het die, met een knipoog naar de titel van het werk van John Reed over de Russische revolutie, gedurende ruim 'tien jaren de wereld deden schudden'.

Er was namelijk terzelfder tijd ook een ander denken, een ander zijn; een meerderheid die alle onzekerheid en verandering vanuit de voorhoede met lede ogen aanzag. Mensen die van Heintje en Gert en Hermien hielden, naar films van musicals als 'The Sound of Music' of 'My Fair Lady' keken, van Bijbelse spektakelfilms hielden of keken naar Liz & Richard in 'Cleopatra' – maar nooit hun 'Who's Afraid of Virginia Woolf' van Albee zouden gaan bekijken. Hardwerkende mensen, vasthoudend aan oude moraal,

voorbijge tijden, gezag, dominees, duidelijke krantenkoppen in chocoladeletters, behorend tot of stemmend op behoudende machthebbende partijen en andere richtingen voor conservatie. De vrouw met haar aanrecht, de jongeren onder ouderlijk gezag, rangen en standen, regels zijn regels. Het waren de 'dubbeltjes die bang waren stuivers of centen te worden – bijna net zo bang als om kwartjes te worden', de bezittenden die vreesden voor afnemen van hun bezit, de machtigen die vreesden voor afbrokkelen van hun macht. De dempende deken van zekerheid en behoud en vrees voor vernieuwing en verandering lag er bij hen over. Over hen en hun cultuur zullen we het hier nadrukkelijk niet, of alleen naar aanleiding van 'de veranderaars' hebben.

In mijn tekst behandel ik niet het tijdvak 1 januari 1960 tot 31 december 1969 en niet alle aspecten of groepen. Alleen het m.i. zeer specifieke en kenmerkende voor juist dit decennium: de grote veranderingen en veranderingsbereidheid die de omslag hebben gemaakt van de vooroorlogse interbellum- naar de moderne samenleving. Zonder deze omslag, die natuurlijk niet precies in 10 jaar plaatsvond³, waren we nu niet op dit punt van de huidige (Nederlandse) samenleving beland.

Wat is er nu echt veranderd en wat is van die veranderingen gebleven?

Veel van de verschillende geuite idealen en denkbeelden, economisch-politiek en cultureel, zijn niet gehaald. Toch zijn er ook veel dingen veranderd; meest op het gebied van individuele vrijheid en consumptie. Dat lag ook al besloten in de toenmalige maatschappij. De positie van vrouwen, de verschillen in de samenleving, aandacht voor derde wereld, milieu, armoede of oorlogsdreiging; die zijn allemaal vaak toch minder veranderd.

Muziek was voorheen, en bleek in the 60ies wederom, een belangrijk voertuig voor verspreiding van opvattingen en ideeën, een spiegel van emoties, een maatschappelijke verbeelding met samenbindende kracht. De media met hun nieuwe overal en alom tegenwoordigheid, waren de natuurlijke omgeving van de mens geworden, en ze verspreidden de muziek en ideeën als nooit tevoren. The medium was the message; het begin van de mass-age met nieuwe denkbelden.⁴

Naast de rol bij de modernisering na de Tweede Wereldoorlog, had muziek de functie van uitwisseling van ideeën en gebeurtenissen en diende zij als ijkpunt voor identiteit en opgroeien van de generaties in die tijd van verandering. Jongerenmuziek had antropologisch gezien niet alleen een barbaarse tribale rol zonder waarden, maar juist die van een waarden-overdracht.⁵

De maatschappelijke functie van droomfabriek en het verkopen van muziek speelden vanuit de politiek en economie een langzamerhand steeds nadrukkelijker pacificerende en commerciële rol. De muziek werd van bezielde zelfexpressie, boodschap en kunst – soms massaal ver- en gekocht, zoals bij The Beatles en The Rolling Stones – tot een commercieel vermarktbaar waar, met als doel succes, sterstatus en juist en alleen de verkoopcijfers.

Doel werd middel, kwaliteit werd tot kwantiteit zonder meer, de idealen van the sixties ontaardden bijna in hun tegenstelling. 'Het grote verlangen' was gekanaliseerd tot 'het grote hebben'; consumentisme in een voortschrijdend liberaal tijdperk met bijbehorende winners & losers op de vrije markt.

De muziek is veranderd en zal veranderen met de technologische ontwikkeling van de maatschappij waarbinnen ze zich bevond en bevindt. Van tribaliteit en moraliteit, antropologische binding en doorgeven van

cultuur, zoals Scruton stelt⁶, verworden tot entertainment ten dienste van popicoon en commercie. Vanaf de eerste microfoon en lakplaten die muziek op het platteland registreerden, langspeelplaten en cd's die een klassiek concert moesten kunnen bevatten, tot aan de geruststellende muzak⁷ die op de achtergrond in winkels en liften te horen is, en de gesampelde muziek op het ritme waarvan individuen zich weer verbonden voelen in de massa en dance & trance happenings in saamhorigheid ondergaan.

De rol van de creatieve muziek, de ambachtelijke, improviserende muzikant, wordt steeds meer een door de techniek voorgeprogrammeerde sterielere variant; de mens is nog nodig, maar zijn rol werd en wordt steeds meer door apparatuur overgenomen. De muziek werd meer 'kunstmatig'.⁸ De computer die klassieke composities als die van Bach kan maken, bestaat al met het door onderzoekers ontwikkelde 'Deep Bach' sinds 2016.⁹

Er is gewonnen aan ruimte voor het individu, individuen die zich soms verenigen tot samengestelde massa's, maar er zijn ook veel idealen teloorgegaan. Maar 'You'll Never Be 16 Again' zong Roy Orbison toepasselijk in 1966 en idealen vervluchtigen ...

Het was een unieke periode, once in centuries – net als bijvoorbeeld de renaissance¹⁰, waarin allerlei kunstvormen zich vernieuwden en verstrengelden, en werd gestreefd naar nieuwe vorm en inhoud, zowel van het totaal van de maatschappij als van onderdelen daarbinnen. Michael J. Kramer heeft het dan ook over een situatie tot 'nieuwe invulling van burgerschap'.¹¹

Het ontstaan en ten onder gaan van dit alles vond plaats in een beperkte tijdsspanne, anderhalf decennium – iets meer met aanloop in de 50'er en uitloop in de 70'er jaren. Een

periode die te overzien is, maar tevens door de vele gebieden waarop alles speelde een lappendeken leek.

Indeling en aanpak

De tekst bevat verhalen en anekdotes over voorwaarden en situaties van creativiteit die geleid hebben tot het ontstaan van de periode en veranderingen erin, erdoor en erna.

De focus erbij is vooral sociologisch-historisch. Een zekere filosofische inbedding is aanwezig. Verhalen en anekdotes zijn zo veel mogelijk exemplarisch gekozen. Het zijn verhalen over muziek en muzikanten, instrumenten en versterkers, de muziekindustrie en muziekstromingen binnen een aantal kaders. De chronologie is binnen de onderdelen aanwezig, maar ondergeschikt aan thematische indeling. De thematische kaders zijn de historische, demografische, economische en technologische voorwaarden.

De keus is gemaakt als focus het epicentrum van het gebeuren, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk en als afgeleide daarvan Nederland, te nemen.¹²

Het is het verhaal van een veranderende wereld en modernisering, door eenmalig samenkomende factoren, de omslag erbij voor en door jongeren en de neerslag daarvan in muziek en andere uitingen.

Het leidt tot een economisch-culturele beschrijving, waarbij de invalshoek een persoonlijke is; ik heb de periode van 'the sixties' zelf meegemaakt, ik was er zelf bij. Het is een poging vanuit mijn optiek, zonder tot een egodocument te komen, de beleving, het zijn, de kern van die periode zoals ik die zie, te vatten. Dit binnen die ervoor beschreven unieke combinatie van voorwaarden en gegevenheden die tot 'the sixties' hebben geleid.

De samenvattende conclusies zijn dan ook mijn persoonlijke bevindingen en stellingen; wel onderbouwd, maar niet

bewezen. Het zijn immers opinies, geen bewezen wetenschap. Waarbij we overigens dienen te beseffen dat waarheidspretenties in wetenschap altijd onvermijdelijk relatief zijn. “There are more things in heaven and earth than are dreamt of in your philosophy ...”, liet Shakespeare al zeggen.

Ook heb ik dankbaar gebruikgemaakt van de kennis, beschrijvingen en citaten van anderen. Zonder het tot model te verheffen: creativiteit is het komen tot iets al dan niet heel nieuws door het anders ordenen van bestaande elementen.

Dank

Tevoren verontschuldig ik me voor onzorgvuldigheden, omissies en eventuele fouten; deze zijn gevolg van de gehanteerde enthousiaste werkwijze die soms tot een stream-of-consciousness van werken, betogen en opschrijven leidde.

‘Zonder vrienden kan ik niet’: dank allereerst aan mijn ‘compañero’ Mario, die me hiertoe heeft aangezet en geïnspireerd met zijn fenomenologische visie – welke visie ik overigens niet deel. Dank voor kritische blik, aanvullingen en ondersteuning verdienen André, Dick, Eelke, Ernst, Wim en met nadruk Tom.

Dank voor meelesen en redactie Aart, Bert en bovenal Roelfien.

Ewald dank ik voor opmerkingen en vormgeving. Ten slotte Peter van de Plug voor de gitaren en de gitaar op de omslag. ‘With a Little Help from My Friends’, zongen The Beatles al.

(Talkin' 'bout) My Generation

My Generation

The Who (1965)

*People try to put us d-down (Talkin' 'bout my generation)
Just because we get around (Talkin' 'bout my generation)
Things they do look awful c-c-cold (Talkin' 'bout my
generation)
I hope I die before I get old (Talkin' 'bout my generation)*

*This is my generation
This is my generation, baby*

*Why don't you all f-fade away (Talkin' 'bout my generation)
And don't try to dig what we all s-s-say (Talkin' 'bout my
generation)
I'm not trying to cause a big s-s-sensation (Talkin' 'bout my
generation)
I'm just talkin' 'bout my g-g-g-generation (Talkin' 'bout my
generation)*

*This is my generation
This is my generation, baby*

*Why don't you all f-fade away (Talkin' 'bout my generation)
And don't try to d-dig what we all s-s-say (Talkin' 'bout my
generation)
I'm not trying to cause a b-big s-s-sensation (Talkin' 'bout my
generation)
I'm just talkin' 'bout my g-g-g-generation (Talkin' 'bout my
generation)*

*This is my generation
This is my generation, baby*

*People try to put us d-down (Talkin' 'bout my generation)
Just because we g-g-get around (Talkin' 'bout my generation)
Things they do look awful c-c-cold (Talkin' 'bout my
generation)
Yeah, I hope I die before I get old (Talkin' 'bout my generation)*

*This is my generation
This is my generation, baby*

Pete Townsend

The Who zijn en waren een Engelse 'Pop-art band' die in de 60ies begonnen. Met een stotterende zanger op het nummer 'My Generation', dat de generatiekloof van de tijdgeest goed weergeeft. Het stotteren was een vondst in de studio en klonk goed. De ruige podiumact van The Who was ongekend en deed de rest: de gitaar van Pete Townsend werd tijdens het optreden op het toneel regelmatig onder veel gepiep uit de versterker kapotgeslagen.

Later deden verhalen de ronde dat de 'gebroken-gitaaract' te bestellen was, dit omdat de kosten voor de band opliepen, waarbij de kosten ervan in de contractprijs meegerekend konden worden.¹³

Een latere psychologisering van de Amerikaanse muzikant John Hiatt is te vinden in het nummer 'A Perfectly Good Guitar' uit 1993, waarin hij het 'smashen' van een gitaar aan een jeugdtrauma wijt: "it started in 1963 (...) his momma wouldn't buy him (... a good guitar ...), so he settled for the sunburst with the crack (...) but (by wrecking it) he was still trying to break momma's back".

1 Historische achtergrond

1.1 Jeugd is geen eeuwig gegeven

Een definitie?

Jeugd, jongeren, jeugdcultuur – jongerencultuur; het zijn allemaal begrippen die door elkaar gebruikt worden om specifieke verschijnselen, zowel in het persoonlijke leven als een historische periode, te beschrijven.

Het gaat hierbij enerzijds om een periode in het mensenleven, een periode die er niet altijd als zodanig was: “The ‘child’ was an invention of the 17th century; it did not exist in, say, Shakespeare’s days. (...) there was nothing that could be called childhood in our sense.”¹⁴ Volwassenen en kinderen zijn duidingen voor volgroeid en volwaardig met betrekking tot taken en inbreng en verantwoordelijkheid, respectievelijk nog niet volgroeid en nog niet opgenomen in de taken en nog zonder inbreng. Maar dit is evenmin een sluitende beschrijving; immers kinderen werkten vroeger en werken in veel gebieden zoals in Afrika nog steeds ‘gewoon’ op het land, in fabrieken of mijnen na het ontgroeien van de zoogperiode en het zich eigen maken van basale fysieke vaardigheden. In de geschiedenis vinden we kinderen in een volwassenen-maatschappij; de scheidslijn betreft dan wie wel en wie nog niet kan arbeiden. Degene die werkt is geen of nauwelijks kind meer; wordt niet of nauwelijks meer als kind beschouwd, werkt en kleedt zich als een fysiek nog niet volgroeide volwassene. Dezelfde verantwoordelijkheid – alleen het verschil in kracht, handigheid en geoefendheid in het werk bepaalt dan nog de verschillen. Een oudere, langer in het werk geoefende met grotere vaardigheid en kracht heeft meer resultaat en effect, waaraan status en kwalificatie valt te ontleen. Dit geldt in de maatschappij gekenmerkt door landbouw, voor de kapitalistische productiewijze, voor

de grootindustrie. Kinderen helpen mee zodra dat kan of wanneer dat nodig is.

De manufactuur als opvolger van de huisnijverheid en voorloper van moderne industrie, is wel een bundeling van arbeidskrachten, maar met een geringe mate van arbeidsdeling en mechanisatie. Ten opzichte van een ambachtelijke werkplaats vonden er wel gezamenlijke werkactiviteiten als inkoop en verkoop, werkvoorbereiding, administratie en leidinggeven plaats. Maar pas met de stoom en machinerie van de industriële revolutie en machinaal vervaardigde producten, in Engeland vanaf 1750 en in de rest van Europa in de 19^e eeuw, krijgt de moderne grootindustrie behoefte aan een groot industrieel potentieel van arbeidskrachten voor de stoom-, weef- en spinmachines. Gezinnen verlaten het platteland en gaan werken in fabrieken; mannen, vrouwen en kinderen maken lange dagen voor een laag loon, waarin simpele, machinale (deel)arbeid verricht wordt.

In Nederland

In Nederland heerst tot plusminus 1860 het geldkapitaal, waarmee naast gerentenerd ook belegd wordt in de effecten- en fondsenhandel, en ook wel gespeculeerd wordt – wat de industriële ontwikkeling en het moderne fabriekswezen in tegenstelling tot het nabije buitenland, sterk remde. Omstreeks 1860 gaat dat veranderen, en na 1870 zijn de veranderingen dusdanig dat de economie door een nieuwe ondernemersgeneratie tot een doelmatiger, rationeler, gedisciplineerde, concurrerende economie gemaakt wordt. Nv's en concentratie van arbeiders in steden zijn daar voorbeelden van. De productie groeit, de concurrentie eveneens. Wantoestanden in arbeid nemen toe, mede door het economisch liberalisme. Het tot dan toe primitieve onderwijs volgt de ontwikkelingen van de economie. Bestond er voordien ten tijde van het gildewezen een vakopleiding

met de kwalificaties leerling, gezelschap en meester, ten tijde van de manufacturen, werkplaatsen waar arbeiders met ongelijksoortige en zelfstandige ambachten zich bezighouden met het fabriceren van een product, verandert de kwalificatie. Deze wordt vooral vaardigheid en ervaring; verdere scholing is nog overbodig. Maar al in 1806 komt er de Schoolwet, vooral onder druk van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen (kortweg 't Nut) is een landelijke vereniging met plaatselijke departementen, opgericht in 1784, die zich ten doel stelt 'het welzijn in de ruimste zin van individu en gemeenschap te bevorderen'. De vereniging streeft naar individuele en maatschappelijke ontplooiing met een zo hoog mogelijk cultureel gehalte. De Maatschappij houdt zich bezig met zaken als onderwijs, ontwikkeling en maatschappelijke discussie. Van begin af aan heeft 't Nut zichzelf gezien als een instelling voor volksontwikkeling, en dat betekende – zeker 150 jaar lang – de ontwikkeling van het 'lagere volk', de achtergestelden. De genoemde wet omvat onderwijs voor alle standen van de maatschappij, maar heeft met name onderricht voor de lagere volksklassen op het oog. Dit vanuit de gedachte dat onderwijs bij uitstek het middel is om armoede en bedelarij te bestrijden. Maar vooralsnog kent het volksonderwijs geen schoolplicht. In de periode 1850-1870 wordt dit bestaande onderwijs aan de 'behoefte des tijds' aangepast; er komt in 1846 een Handelsschool in Amsterdam en in 1861 een eerste Ambachtsschool in Amsterdam. In 1863 volgt de Hogere Burgerschool, de H.B.S., naar idee van Thorbecke, en in 1864 de Polytechnische School in Delft. Deze laatste levert het eerste technische intellect af en de Ambachtsschool de eerste geschoolde arbeiders die door de industriële ontwikkeling hard nodig zijn geworden. Het is vanuit de wens naar geschoolde en gedisciplineerde arbeid dan ook logisch dat in 1874 het Kinderwetje van liberaal Van Houten aangenomen wordt. Dit regelt voor het eerst arbeid

van kinderen, maar zelfs de respectabele Winkler Prins Encyclopedie geeft aan dat 'sociale motieven daarbij een veel geringere rol speelden dan economische overwegingen'. In 1867 kregen namelijk 150.000 kinderen geen enkel onderwijs en het schoolverzuim van kinderen tussen 6 en 12 jaar werd tussen 1862 en 1868 op 24% geschat. De noodzaak tot verplichting van opleiding wordt hiermee duidelijk; in 1878 komt de schoolplicht voor kinderen van ondersteunden tot stand.

Hierdoor gaat een groep jonge mensen ontstaan die zich voorbereidt op latere arbeid buiten de directe arbeidsfeer, en die noch duidelijke kenmerken van de volwassene tonen, noch 'kinderen in de huiselijke omgeving' zijn: jeugd. In Nederland markeert het Kinderwetje van Van Houten als het ware het beginpunt van het ontstaan van de jeugd.

Sociologisch

Sociologisch valt jeugd te beschouwen als 'de fase in het leven van de mens, waarin deze niet meer de rol van kind vervult en nog niet (helemaal) de rol van volwassene'. Men noemt iemand volwassen 'als die optimaal in diens cultuur is geïntegreerd, d.w.z. als die in houding en gedrag beantwoordt aan de verwachtingen die in diens maatschappij gangbaar zijn'.¹⁵ De Amerikaanse sociale wetenschapper Kenneth Keniston benoemt 'jeugd' als de marginale positie van laat-adolescenten¹⁶ in de periode tot de volledige emotionele en economische volwassenheid bereikt wordt.

In de vroege agrarisch-ambachtelijke maatschappij was het socialisatieproces in principe voltooid wanneer het enculturatieproces – het aanleren en verwerven van de (sub)cultuur van de eigen samenleving of groepering – ten einde was. De technisch-industriële maatschappij, met haar grotere beweeglijkheid en positiewisselingen, wordt echter gekenmerkt door een voortduren van het socialisatieproces van leren, aanpassen en integreren, ook als het enculturatie-

proces voltooid is. Dit omdat de technisch-industriële maatschappij steeds meer en wisselende eisen stelt en betere opleiding dus noodzakelijk wordt. Hierdoor gaan steeds grotere groepen jonge mensen steeds langer onderwijs volgen.

Waar daarvoor de socialisatie, verandering en aanpassing voornamelijk in het gezin plaatsvonden, gaan die later steeds meer daarbuiten plaatsvinden. De ontwikkeling van het gezin blijft achter bij de ontwikkeling van alle andere maatschappelijke instellingen, en daardoor vindt de jeugd in het gezin niet meer de passende voorbereiding op het vervullen van een toekomstige maatschappelijke functie. Dit mede door een steeds dynamischer en pluriforme maatschappij, waarin vele nieuwe situaties en problemen de kop opsteken, meer dan waarin de gedragspatronen van de huidige volwassenen kunnen voorzien.

De verlengde school- en studieduur, met als sluitstuk de studiebeurzen, doet voor deze steeds langer wordende tussenperiode in het leven een subcultuur ontstaan. Een subcultuur met eigen spraakgebruik, kleding, normen, gewoonten, die opgevat kan worden als een poging een eigen gebied te creëren waar men de weg kent, waar gedragszekerheid heerst. Zekerheid die nodig is in de wankelende situatie van de marginale positie tussen kind en volwassene; waar 'onvolwassenheid' heerst op economisch en emotioneel gebied.

Socioloog Karl Mannheim stelt dat ideeën tijd- en klassegebonden zijn. Er bestaan verschillen tussen generaties. 'Het feit te behoren tot dezelfde klasse en te behoren tot dezelfde generatie of leeftijdsgroep, hebben gemeen dat ze beide de individuen ervan begiftigen met een gemeenschappelijke plaats in het sociale en historische proces; daarbij worden ze geweven in een specifieke ordening van politieke ervaring, een voorbeschikte bepaalde